

TARİHİ KÖPRÜLERİN KORUNMASINDA ÖZGÜNLÜK ÖLÇÜTÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez çalışması ile kültür varlıklarının geçmişten günümüze ulaşana kadar geçirmiş olduğu değişimlerin eserin özgünlüğünü ne derecede etkilediğinin ve özgünlük durumuna göre koruma çabalarının da ne oranda başarılı olduğunun anlaşılabilmesi için özgünlük analiz yönteminin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; kültür varlığının özgünlüğünü ne gibi ölçütlerin etkileyebileceği araştırılmış olup, belirlenen özgünlük ölçütlerine göre bir kültür varlığının mevcut durumu ile inşa edildiği dönem arasındaki değişimleri araştırılarak, özgünlük durumunun değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme; yer, zaman ve dolayısıyla kültür parametreleri bağlamında yapılmıştır. Kültür varlığının özgünlük durumunun analiz edilebilmesi amacıyla tez kapsamında; özgünlük kavramını ve özelliklerini açıklayıcı kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde, 2011 tarihli ICOMOS *Kültür Mirası Etki Değerlendirme Raporu* ve UNESCO'nun *Dünya Miras Sözleşmesi'nin Yürütülmesi İçin Uygulama Rehberi'nde* belirtilen kriterler doğrultusunda analiz yöntemi oluşturulmuştur.

Tezin alan çalışması kapsamında özgünlük analizi yapılmak üzere dört adet köprü örnek olarak seçilmiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü, Tarihi Köprüler Şubesi Müdürlüğü envanterinde yer alan 2184 adet köprü dönemlerine göre incelendiğinde; 1710 adet Osmanlı Dönemine, 160 adet Selçuklu Dönemine, 154 adet Roma Dönemine, 133 adet Cumhuriyet Dönemine, 29 adet ise Doğu Roma Dönemine ait olduğu belirlenmiştir. Özgünlük analizi yapılacak olan köprülerin seçiminde de öncelikle taş kemer köprü olması, ikinci olarak ise Anadolu topraklarında hüküm sürmüş olan Roma, Doğu Roma, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi eserlerinden bir örnek olması, ayrıca UNESCO Dünya Miras Listesinde veya Geçici Listesinde yer almış olması göz önüne alınmıştır. UNESCO Dünya Miras Listesine Türkiye'den henüz bir köprü seçilmemiş olmasına rağmen, Geçici Listede 3 adet köprü yer almaktadır. Bunlardan birisi Doğu Roma Dönemi eseri Sakarya İlindeki Sangarios Köprüsü (Justinianus, Beşköprü), diğerleri ise Selçuklu Dönemi eseri Diyarbakır İlindeki Malabadi Köprüsü ile Edirne İlindeki Osmanlı Dönemi eseri olan Uzunköprü'dür. Tez çalışması kapsamında bu 3 köprü örnek olarak ele alınmıştır. Sangarios (Justinianus) Köprüsü; 2018 yılında, Malabadi Köprüsü; 2016 yılında, Uzunköprü ise 2015 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda;

- Kültür varlığının geçirmiş olduğu değişimlerin ve değişik dönemlerdeki eklentilerinin eserin  zg nl ğunu bozmadığı, aksine değişik dönemlerin kültürel ve tarihsel özelliğe sahip eklentilerine saygı duyulması gerektiği kabul edilmiştir.
- Geçmişten günümüze kadar bazı eserlerin ciddi anlamda değişim ve etki altında kaldığı, ayrıca bazı değişimlerin ve etkilerin eseri olumsuz yönde, bazılarının ise olumlu yönde etkilemiş olduğu görülmüştür.
- Ayrıca eserin yapısal durumunun koruması için çeşitli dönemlerde uygulanan güçlendirme çalışmalarının da yapının  zg nl ğunu çeşitli seviyelerde bozduğu, ancak müdahalenin türüne göre bazı durumlarda faydalı bir uygulama olduğu belirlenmiştir.
- Köprüler üzerinde uygulanan özgünlük analiz yöntemi ile koruma çalışmalarında ne gibi müdahalelerin  zg nl ğu etkilediği anlaşılmış olup, köprülerin restorasyon çalışmalarına ışık tutmak amacı ile bu belirlenen kriterler doğrultusunda yeni müdahale kararlarının oluşturulmasının gerektiği belirlenmiştir.
- Köprülerin  zg nl k analizinde; köprü ile ilgili “ zg nd r veya  zg n değildir” şeklinde kesin bir cevap verilmesinin hatalı bir yaklaşım olacağı düşüncesi ile *Bulanık Mantık* yöntemine göre köprünün *tamamen, orta derecede, kısmen, çok az* gibi derecelerde  zg nl ğunu kaybetmiş olduğu veya  zg nl ğunu tamamen korumuş olduğu şeklinde değerlendirme yapılmasının uygun olacağı kabul edilmiştir.
- Bu değerlendirme sonucunda; köprülerin kültür varlığı değeri için çok yüksek, yüksek, orta, düşük, ihmal edilebilir ve bilinmiyor şeklinde bir sınıflandırma yapılmıştır.
- Ayrıca tez kapsamında 4 adet köprünün  zg nl ğu analiz edilmiş olup, köprülerin tümünün  zg nl ğunu koruyarak, restorasyonunun yapılabilmesi ve gelecek kuşaklara  zg n olarak aktarılabilmesi için envanterde kayıtlı diğer köprülere de özgünlük analizinin uygulanması ve çıkan sonuçlar doğrultusunda köprülere yönelik genel ve özel restorasyon müdahale yöntem ve ilkelerinin belirlenmesinin gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Kültür varlığının gelecek kuşaklara  zg nl ğu koruyarak aktarılmasının sağlanması çabalarında çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına düşen görevler ile birlikte geleceğin sahipleri olan çocukların da kültür mirası konusunda eğitilmeleri için ortam hazırlanması gerekmektedir. Kültür varlığının  zg nl ğunun korunarak, restore edilebilmesi için çeşitli meslek gruplarının da birlikte çalışması sağlanmalıdır. Ayrıca kültür varlığının ciddi hasarlar alıp, geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde tahrip olmaması amacıyla sürekli bakımının yapılması ve restorasyonların da eserin  zg nl ğunu bozmadan, en az müdahale ile yapılabilmesi için konu

ile ilgili uzmanların eğitilmesi, restorasyon projelerinin güvenilir bilgilere dayalı ve titiz bir çalışma sonucu oluşturulması ve tez çalışması kapsamında oluşturulan özgünlük analiz yönteminin kültür varlığının restorasyon öncesi ve sonrasında uygulanarak, sonuçlarının karşılaştırılması; kültür varlığının korunması çabalarına büyük ölçüde katkı sağlayacaktır.